

pro se eligat, tenetur ad equivalentem. Semper vero vendum est rei, ne destruatur. Ita Tamb, citat. Vide insta sit. Causa excusante a restituione.

I U S T I T I A

- 2354** **Q**uæ est precipua virtus ex quatuor Cardinalibus, definitus: *Confessio, & perpetua voluntas ius suum unicuique tribuunt: dividitur in legalem, distributivam, & commutativam: legalis est, que inclinat ad observantiam legum, que sunt ad bonum commune ordinatae: distributiva est, que inclinat ad distribuenda subditis bona communis, nempe bono, dignitate, & premia iuxta proportionem meriti, & conditionis perficie: communativa est, que inclinat ad ponendam, & conservandam equalitatem rei ad rem iuxta bona privatae privatorem.* Legalis recte ordinat partes ad totum, distributiva totum ad partes, commutativa partem ad partem in mutuo commercio humanis, & haec est iustitia propriæ dicta habens pro objecto ius strictum, nempe ius proprietatis, & respicit equalitatem arithmeticam dati, & accepti; distributiva vero solum respicit equalitatem geometricam, que inter plures veratur, intendens premium, aut honorem juxta proportionem meriti, & conditionis personæ; unde sola iustitia commutativa, si violetur, onus restitutiois parit, iustitia autem distributiva, si violetur, non parit onus restitutiois ratione sui, sed ratione iustitiae commutativa, si ei sit adjuncta,

E X E M P L U M

- 2355** **S**i quis mille aureos relinquit pueris in Mon-
ste Pietatis detentis distribuendos juxta cuius-
que inopiam, tunc ille, cui ineundi distribuendi cu-
ra, formam iustitiae distributiva servare tenetur, hoc
modo, ut pecunia non nisi pueris ibi detentis distri-
buat, tali forma, ut ea sit proportio pecuniae, quam
una puerula accepit, ad pecuniam alteri tradendum,
qualis reperitur inter inopiam unius, & alterius, si ino-
piæ ratio sit habenda; quod si distribuendo talen non
servet proportionem, contra iustitiam distributivam pec-
unia simili, & contra commutativam, ob pecuniam;
qua re obnubilatur ex donatione alterius; cum enim
donator hanc proportionem in distributione servari vo-
luerit, perinde est, at si singulis certam pecuniae sum-
marum affligantur ita Maistrus.

C A P U T D II

De Contractibus.

- 2356** Contractus est pactum, ex quo altero citroque oritur obligatio, seu est reciprocus consensus duorum, aut plurim signo sensibili expressus: alterius partis deficiente consensu, nullus est contractus.

P R O M I S S I O N

- duorum , aut plurimi signo sensibili expressus : alterius partis deficiente consensu , nullus est contractus .

2357 Contractus est invalidus . 1. Si contrahentes sint inhabiles , aut si eis non concedatur libera administratio suorum bonorum , aut si eis refusa sit possumus : unde invalidus contrahunt Religiosi , filii familiars , qui feliciter sunt sub patria potestate , & non jam emancipiati , uxores , furiosi , prodigi , pupilli . Pupillus pubertas proximus , & minor habens curatorem : contrahentes sine tutoris ; aut curatoris auctoritate , validè contraheunt in suum commodum , minime in suum incommodeum ; dum sibi obligant , sed alteri non se obligant .

2358 Secundò . Si contrahectus celebret sine solennitate substantialia à lege requifita ; sub clausula irritante ; immò tunc contrahectus est invalidus , etiam si fuerit iniustus cum ignorantia solemnitatis ; hinc matrimonium contrahectum cum aliquo impedimento dirimenter etiam ignorato , est nullum ; quia talis solemnitas , & conditio à lege requifita , se tener ex parte forme contrahectus ; forma autem est de essentia rei ; seu contrahectus ; adeoque sine illa etiam ignorata res subsistere non valeret .

2359 Tertiò . Contractus init ex metu gravi iniuste inciso ab alio homine ad finem eos extorquendi , sunt invalidi iure nature ; etiam si interioris , qui metum pafus est , consensum habuerit ; & consequenter per eos non transferunt dominium , aut usus . Villalobos , Dia-
na , Leander ; & ali contra Castropl . & de Lugo .

2364 E st altius , quo quis sponte & liberaliter pollicetur alteri aliquid dare , vel facere . Promissio vera , & libera , que non est simplex propo-
tum , seu offensio animi , & voluntatis aliquod facientis , sed qua unus alteri obligatur , idque ostendit per signa externa , & in materia licita , pariter & do-
cumento , si sit acceptata ; obligat in conscientia , & sub mortali , si materia sit gravis . Scotus in 4. d. 28. q. 1. contra plures tenentes non peccare mortaliter , sed folium esse mendacem , & infidelem . Non obligat autem ante acceptationem , etiam si sit facta Ecclesie , nisi sit facta Deo per modum voti , quia obligatio ex alterius partis consensu dependet , nec obligat promissio mere interna ; quia contrahectus obligatorius debet esse signis externis expressus : v. dicta de iuramento , & voto .

mentum.
Con-

161

- Conditio impossibilis**, aut turpis ei apposita, habetur pro non adjecta.

2366 **Donatio omnium bonorum inter vivos**, est invalida iure civili; quia est nimis prodiga, & privat potestate testandi. At si sit facta Ecclesiae, non potest jure civili impediti. *Mendo verb. donatio v. num. 2362.*

2367 **Donatio non solum acceptum**, sed etiam tradita, revocari potest ex jure civili in pluribus casibus, & i. **Donatio facta inter vivos**, ob enormem ingratitudinem donatoris, nimisrum si donatarius atrocis injurias donatori intulerit, si cum verberaretur, si scienter grave damnum in ejus bonis attulierit, aut si inopia laborantem non aluerit; donatarius autem non tenetur ad restituitionem, nisi post sententiam, quia huc est posse, uade ingratis debet a judice probari.

2368 **Secundo**, donatio facta causa mortis potest a donatore usque ad mortem revocari sicut legatum, & testamentum; quia includit implicitam conditionem, nisi revocatur.

2369 3. Si donatio facta a patre fuit tanta, ut non relinquat filii, quantum perit legitima eorum proprietatio, dicitur inofficio, hoc est contra officium pietatis, dicitur inofficio, hoc est contra officium pietatis, dicitur inofficio, hoc est contra officium pietatis, qui accipit, **fidei depositarius**.

2378 **Locatum est**, quo aliquis tradidit usus alienigenae rei sine translatione dominii ad tempus, sed adhibebit aliquod pretio annuum solvendo. Qui dictum usum rei, v. g. domus concedit, dicitur locator; qui enim recipit, dicitur conductor.

2379 **Emphyteus est contractus rei immobilitatis, cuius tantum dominium utile, seu indirectum transferitur in accipientem, retenso directo apud concedentem, cum pacto certe personis proprietario annuum solvendo in recognoscendum dominii directi. Qui accipit, dicitur Emphyteuta, qui concedit, Proprietarius.**

2380 **Feudum est contractus rei immobilitatis; cuius tantum dominium utile, seu indirectum transferitur in accipientem, retenso dominio directo apud concedentem, omnione non aliiquid solvendo, sed exhibendis directo domino fidelitatem, & obsequium personale. Unde feudum differere ab emphyteuis, folium quin in hac debetur pensio realis, in illo fidelitas, & obsequium personale; feudum concedi foler Vafallo à Principe ob ejus merita, aut praeculta gesta, & si concedatur hereditarium, transferatur ad heredes. Qui concedit, dicitur, infundator, qui accipit, **feudatarius**.**

- itis, & hoc si est facta aliqui ex filiis, revocatur tandem usque ad legitimum aliorum, si sit facta extraneo animo defraudandi filios, revocatur tota. Si non sit facta animo defraudandi filios, vel sit facta Ecclesia, auctoritate p[ro]p[ri]e, revocatur usque ad filiorum legitimam.

2370 Si vero donatio facta a Patre, aut matre, non excedat id, de quo disponere possunt, non tenetur filius in partitione hereditatis illud computare; quia talis donatio confirmatur morte. Immò si sit donatio remuneratoria, que facta extraneo valeret, etiam a initio valet, nisi indigeret morte confirmari. *Sylv. ver. Peculia, Mendo ver. filius num. 20.*

2371 4. Si donatio facta à Rege enormiter Regnū

- 2372** *Donationes inter vivos inter coniuges sunt prohibite a iure, cuius ratio est, ut appareat amore conjugalem sine pretio stare.* *Valent. tamen.* 1. *Si fiam causa mortis, seu in tempus soluti matrimonii.* 2. *Si fiant ob causam piam,* *aut sint remuneratores.* 3. *Si uxor donet mariti caufa dignitatis obtinenda, aut publici munieris exercendi.* 4. *Si maritus condonet detem, aut faciat contra detem, seu ob iustam caufam augeat uxoris dotem.* *Vel si aliquid annuum, aut mensale donet uxori ob vestimenta, & alias necessitates Vel si ingreditur Religionem, & in ea profiteatur* 5. *Si sit dives, & modice donet.*

2373 *Donatio inter sponsos de futuro valeat, si non fiat in tempus futuri matrimonii.*

2374 *Qui invalide matrimonium contraxit, potest*

- qua donavit uxori, revocare; quia ex errore, & motivo matrimonii donavit; debet tamen compensare damnum pudoris.

- Vide num. 1892. de largit. munier. a num. 990. C.
tom. 2. num. 130. ad num. 136.

Scotus in 4. disf. 30. quest. 1. litt. B. & E. disf. 13
quest. 1. litt. I. Maftrius in Theol. mor. disf. 4. quest. 1.
& 2. Joan. la Crux. 7. præc. pag. 103. Bonacina. tom. 2.
pag. 556. pag. 557. Tambr. tom. 2. pag. 245. 254. 255.
semib. lib. 3. trætl. 5. cap. 3. Diana pars. 1. trætl. 8. Cle-

M U T U U M

- 2375** **Q**uod secundum nominis ethymologiam idem est, quam de meo rūm sit, definitur: *Costractus, quo rei numero, pondere, vel mensurae constans dominium, & usus à munuatorie in munaturae ufigit, cum tempore transfertur, cum obligatione restituendi certam, vel similem in specie, & bonitate.*

- 2376 Commodatum est, quo usus aliquius rei aliorum gratis conceditur sine translatione dominii. Qui usus, precibus petentis conceditur, dicitur *Precarium*.

- Qui pecuniam alicui commodat, non ad usum, sed ad pomparam, potest lucrum accipere; Clericatus cap. 83. num. 16. quia non est mutuum, nec accommodatum sed locatio materialis pecuniae.*

- 2377 Depositum est, quo aliquid alteri custodiendum traditur sine usu, sive cum prelio, sive sine prelio.

Examen Ecclesiast.

L 3288 Ha-

2388 Habens in pignus predium, si illud colat, teneatur, deductis expensis, & laboribus, fructus computare in formam principalem sui crediti, quia res domino fructifera. Excipitur 1. Pignus datum pro dote, quia maritus recipit fructus ad sustinendam onera matrimonii. 2. Si pignus sit res feudalis, & detur habenti dominium directum; quia res domino fructifera. Vidi quid restituendum, ver. Posse fidei.

2389 Item excipitur contractus à godere, ut si tibi dandi Petro pecuniam ad frumentum, detur à Petro dominus pariter ad frumentum, uisque pecunia tibi reddatur, non tenetur fructus domus in formam principalem computare, sed potes illis frui, uisque pecunia tibi reddatur; requiri tam, ut pro pecunia data sit tibi lucrum cessans, aut alijs iustus titulus ex dicendis; alioquin erit usura, & lucrum ex mutuo; quia circa pecuniam non dat dominum utile distinctum à directo, cùm non sit ex fructifera. In rebus autem, in quibus datur dominum utile à directo distinctum, licet semper est contractus à godere, quia est quidam contractus locationis; unde licet Petrus dat Paulum dominum ad habitandum, & Paulus Petro viuidarium ad frumentum; tunc namque Paulus uti conductor domus dat pro annua pensione Petro fructus viuidarii: v. n. 2493.

2390 Si quis verò pecunia, quam depositam habet, iudas, & lacretur, non tenetur lucrum restituere; quia est fructus mere industrialis.

2391 Fidejussor, est contractus, quo qui suo periculo suscipit alterius factum, aut debet, praestitum ipse, aut solvuntur, se alter non faciat.

Principali non solvente, non tenetur fidejussor in conscientia solvere, donec per viam iustitiae exigatur; quia talis presumitur animus fidejubens.

Et creditor prius debet in iudicio agere contra debitorem, nisi sit manifeste non solutus, aut fugit.

Fidejussore solvente, tenetur debitor ei solvere, & compellare dannum ratione fidejussionis fecuta.

Obligatio fidejussionis transit ad heredes Bonac. Mendo ver. Fidejussor. v. n. 1839.

Fidejussor esse non potest, qui non habet bona, aut qui non habet administrationem suorum bonorum. Unde fidejubere non potest Religiosus, nec mulier nupta, que neque potest fidejubere pro marito. Auth. S. qua mulier. Clericus. c. 145. n. 19.

Nec minor. Inde si minor contrahat, invalidus est contractus; nec fidejussor, si adveniat, tenet. Mendo cit. num. 9. v. n. 2357.

Scotus in 4. disp. 15. qu. 2. litt. K. Mafelius disp. 4. qu. 2. disp. 5. qu. 4. Bonac. tom. 2. p. 680. Tamb. tom. 2. lib. 9. tractat. 4. 6. & 7. Clericus. a. cap. 78. ad 88. Mendo & Fidejussor.

U. S. U. R. A. Fabri. 1872

3292 E se lucrum questionis ex mutuo in manu. Quod est iniquum, cum mutuum acquirat lucrum ex re non amplius sua. Tunc quia pecunia numerata non est pretiosior numeranda, nam (ait Scotus) pecunia non est ex natura sua fructifera, sed solum ex industria utensilis, qui in mutuo non facit suam industria, esse alterius. v. in pag. 3. propop. 41. ab Ing. XI. damn. Hinc usura est mala, ac prohibita iure naturae, & divina. Ezech. 6. 18. Ad usorum non commadaverit; & Lucas 6. Mutuum date, nihil inde sperantes. Dicunt vi manu: quia si lucrum accipias, non vi mutui, sed aliquo iusto titulo, qui contingat in mutuo, non commites usuram.

TITULI JUSTI LUCRI IN MUTUO.

2393 Primo, ratione damni emergentis, exige potest licet lucrum, quia beneficium alterius prestat, cum tuo damno, est pretio estimabile, & dignum compensatione. Requiritur, ut damnum timeatur rationabiliter eventurum, & quod lucrum taxetur arbitrio prudentis experti, juxta probabilitatem damni. Exemplum damni emergentis. Si, ut mutus centum, que pro empione vini mensa Octobris paraversa, cogatis mensa Februario illud carius emere, diceris pati damnum illo majori pretio.

2394 Secundo, ratione lucri cessantis: quia à proxima negotiatione se abstineat in gratiam mutuatarum,

est pretio estimabile, nam cessat lucrum, quod inde speratur,

Tres conditions requiruntur. 1. Ut lucrum cessans sit in spe certa, aut probabili proxima; quod evenit, quando pecunia est negotiacioni applicata, aut proxime applicabilis. Non sufficit lucrum in potentia remota; quia est nihil tam in re, quam in spe, adeoque non est vendibile.

2. Ut in mutuante sit verè voluntas parata ad negotiandum, ut verum sit dicere; Proxime possem, & velim negotiari, quod non facio in gratiam mutuaria; quia negotiatio proxima respectu reculans aque se habet, ac si non esset. Si recuses negotiacionem, & velis mutuare peritius, sic dispositus, ut si non essent, qui mutuum peterent, nolles negotiacionem, exigendo lucrum, committis usuram; quia tunc vis mutuum absoluere, recusando negotiorum, & sic lucrari vi mutui. Si verò si ita dispositus, ut si non essent, qui mutuum peterent, verè velles negotiacionem, potes exigere lucrum; quia verè recusas in gratiam mutuaria, & verè mutuum est caula, ut lucrum ceter.

3. Ut non exigatur, nisi quanquam estimatur spes lucri cessantis, deductis expensis, & periculis. Unde si lucrum est certum, potes exigere aquale. Si sit spes probabilis; debes exigere minus lucro sperato, juxta estimationem prudentis experti: quia spes incerta lucrandi certum non valer centum. Optimum regulat dat Lessius, diligenter, ut tantum remittat mutuatio de lucro cessante, quantum desiderat pro contractu assurance ta lis lucri sperati; unde si spes, quod elles lucratur quindecim pro centum, pro quorum assurance sol, veres quoque, poteris à mutuaria exigere decem. Prae xis Panormi est, ut exigantur septem pro centum.

2395 Si habes duas portiones pecunia, unam in capsa otiosam, aliam negotiacioni expositam, aut proxime exponibilem: tunc si mutus otiosum, & lucrum exiges, usuram committis; fecis si mutus negotiacioni destinatum. Quia ex hac, non ex illa lucrum cessat.

2396 Tertio, ratione periculi, exige potest lucrum proportionatum, judicio experti. Tuitus est, quod accipias tantum, quanto Mercatores similiem negotiacionem asecutarent, videlicet tria, aut quartus pro centum quilibet anno. Si tutum pignus acceptipi, cessat periculum.

2397 Quartio, ratione fidejussionis; quia sicut potest tertius, sicut potest onus, assurancem mutui, & inde lucrum assurancem à mutuaria exigere, ita potest in se fidejussore ipse mutuans; quod onus assuranceis est pretio estimabile. Potest tamen mutuans te offere pro assurance fui mutui, at non potest obligare mutuariam ad eligendum ipsum, & non alium in fidejussionem; quia omne onus pretio estimabile impositum mutuo ex vi mutui est: usura: haec ratione usura est mutuare obligando mutuariam ad remuandum;

v. de sociate a. num. 2418.

2398 Quinto, ratione fidejussionis, licet aliquid recipere, etiam si illud spes, & animus talis spes mutuaria manifeste. Scotus in 4. disp. 15. qu. 2. litt. O. quia non accipis ratione mutui, sed titulo gratitudinis, qui est titulus virtutis; & illud sperans, speras honestum. Non licet autem illud exigere tamquam debitum ex gratitudine, quia tunc mutuariam obligas, & non relinquis omnino liberum, ut in primo cau; adeoque non imponis vi mutui.

Ser. ultra ostensionem animi de spe gratitudinis, adhibeas preces importunas, aut signa, aut apprehendere facias mutuariam timorem, te amplius non mutuarium, si non sit gratus: vel si deducas gratitudinem in pactum, ut dicas: Do tibi mutuum cum pacto, ut sis mihi gratus; usuram committis, quia preces importuna causant involuntarium, & pactum tollit rationem gratitudinis, quae est pura obligatio naturalis, & inducit obligationem iustitiae: v. n. 1220. C. in pag. 3. Propos. 42. ab Innoc. XI. damn.

2399 Sexto, ratione pene conventionalis; ut mutuarii solvat, v. gr. quinque pro centum, si tempore prefixo non reddit mutuum; quia in contractibus pena iusti imponitur inconstans, & licet culicet se servare indemnem. Requiritur autem, quod sit in mora culpabilis; unde si differatur solido per hebdomadam, aut revera mutuarii sit impotens, excusat per se, nisi factus sit impotens, quia prodige vixit: futuram moram prævidens.

2400 Septimo, ratione contractus innominati, do ut des. Exemplum: Petrus dat tibi centum hoc pacto, ut si moriar intras decem annos, tu nihil ei, ejusque hereditibus reddere debetas, si autem vivas, tenebas redire illa centum, & alia centum, nempe decem pro singulis annis; licitus est contractus, quia per est utriusque periculam amittendi, & spes lucrandi, hic autem non est contractus mutui, sed ludi fortis, qui est licitus.

2401 Octavo, ratione promissionis, & obligationis mutuandi, licet potes lucrum à mutuarii accipere, si te illi obliges ad mutuandum, quando voluerit. Pasqual. q. 9. mor. canon. centuria 3. pag. 3. Tamb. 10. 2. lib. 9. tr. 1. cap. 3. §. 2. n. 5. Molina, Tolet. & alii. Ratio potissimum est, quia obligatio, quam quis in se subscripti ad mutuandum, ex una parte est gravamen distinctum, & separabile à mutuo; nam regulariter datur mutuum sine obligatione mutuarii; ex alia parte est pretio estimabilis, adeoque licet vendi potest. Quod sit pretio estimabilis, probatur ratione insolubili: Si mutus obligando mutuariatum ad remuandum, ex communi, & certa doctrina, usurari committis, non alia ratione, nisi quia obligatio ad remuandum est gravamen à mutuo distinctum, pretio estimabilis: v. num. 2414. Igual obligatio ad mutuandum est gravamen distinctum à mutuo pretio estimabilis, & consequenter, si ex verum, quod usuram committas, si huiusmodi obligationem mutuarii imponas, verum esse debet, quod usuram non committas, si lucrum esegas, ex quo huiusmodi obligationem in te scipisci.

2402 Quia obligatio assumpta est tanti oneri, ut si ex una parte quis requirat ab alio pecuniam ad fieri negotiacionem cum probabili pingui lucro, v. gr. de triginta pro centum, & ex alia parte, is, cui se obligavit ad mutuandum, petat mutuum, & ille aliam pecuniam non habeat; tenebat negotiacionem rejecere, & mutuare potest; non obstante longe majori lucro cessante; aliquo peccat mortaliter, & teneretur ad restitutio nem præteriti luci, quod forte à mutuarii ratione huius tituli recipit; unde si se obligando tales animus non habeat, sed oppositum, contractus erit usurarius, & mutuum palliatum: v. n. 2394.

Tunc quia unus ex titulis,

quo per plures Sacerdos

pro Milla justi stipendium accipit, est obligatio, quam assunt ad Missam applicandam pro hac determinata persona, cum possit pra. alia. Item potes aliquid exige pro promissione, quia te obligas aliqui ad quid intra annum vendendum.

2403 Ex hoc titulo lucrari potes quinque pro centum quolibet anno, quia tanto præstiducit estimatur obligatio suscepere mutuandi; que accipi possunt pro rata parte singulis mensibus: quod etiam contingere potest, quando mutuum accipitur ad menses.

2404 Totum corroboratur ex Montibus Pietatis, ubi deponentes pecuniam ad mutuandum possunt licet exiger a Monte quinque pro centum ad mutuandum, postea quod obligationem, quam in se scipisciunt ad mutuandum, nisi allicentur lucro; aliquo peccatum publicum bonum indigentem populorum subveniande, & enormes usuras, praefertim Hebraeorum, excludendi: qui est finis erectionis Montis.

2405 Ex alia parte, lucrum quinque pro centum ex pecunia supra Montem Pietatis depositum est justum.

Quia Paulus III. per Bullam incipit Charitatis opera, editam 10. Juli 2349. concedi deponentibus pecunias supra Montem Pietatis Ferriatensem: Quod possint ab aliquo conscientie scrupulo percipere quinque pro singulis centenariis, etiam si alias pecunia sine ullo lucro est orio permanensa, & non fructificatura. Imo narrat Pontifex, id etiam concessum suum à Sede Apostolica Montibus Bononiens, & Mutinensi.

2406 Quantum ad titulum iustitia prefati lucri,

tres assignat Pasqual. citat. 1. Est obligatio, quam deponens in se suscipit ad mutuandum, que est pretio estimabilis: v. n. 2401. Nec officit, quod in depositione nullam fieri expressa mentio hujus obligationis, quia deponens implicite intendit finem Montis, qui est se expone mutuarium, ob quem finem ut provideat de mutuis, offerat lucrum deponentibus, quod virtualiter non est aliud, quam obligare illos, ut mutuent. 2. Est finis publica utilitas, in concursu autem juris privati cum publica utilitate, cedit jus privatum, quae est jus mutuarii de non solvendo aliquid ultra fortē. 3. Est ratio supremi dominii, quae Princeps supra mutuariorum bonis

De VII. Præcepto Decalogi. Cap. II.

poris, quid solvat singulis mensibus pro Ministris, conservatione domus, & Montis.

2407 Montes Pietatis sunt duplicitis generis: alii sunt erecti ex elemosynis Monti liberè donatis & legatis ad effectum mutuandi pauperibus, seu indigentibus: talis est Mons magnus Panormi. Alii vero in defectum elemosynarum sunt erecti ex pecunia civibus apud ipsum depositis ad finem mutuandi indigentibus: tales sunt plures Montes in ditione Summi Pontificis.

2408 Mons utriusque generis exigere potest à mutuariis duobus, aut tria pro centum, quantum sufficiat, ut servetur indemnitas, que inferuntur pro laboribus, & stipendio Ministeriorum, ac pro expensis necessariis ad conservandum Montem.

2409 Quid si de expensis necessariis processu temporis aliqua summa super sit, restituenda est mutuaria, & quia isti non cognoscuntur, restituenda est pauperibus. Item fieri potest compotio per Bullam Crucis, ubi adest. Sed melius est, si restituatur ipsa populus, diminuendo impostorum lucrum judicio prudenter, ministris si exigitur tria, exigantur duo, usquequod satisfactio fiat.

2410 Officiale Montis pecuniam distractentes in alios usus, quām pauperum, ad quos est destinata, incurvant excommunicationem Pauli V. Papæ reservatam per Bullam de anno 1615. Onerosa.

DIFICULTAS EST.

2411 A N Mons Pietatis, ultra id, quod est nece ssaria pro expensis, potest à mutuariis exigere quinque pro centum?

Certum est, id non potest Montem Pietatis primi generis; id namque prohibet Leo X. in Concil. Lateran. sess. 10. quia sic Mons lucrum reportare vi mutui, & simul detrudatur piam intentionem legatum, qui sum pecuniam apud Montem deponunt, ut indigentia miseria sublevetur, non ut gravetur lucro Montis. Hac ratione (ait Pontifex) licitum esse Monti servare indemnitas, adeoque tantum exigere, quantum requirit pro expensis necessariis ad Montem; non est autem licitum inde lucrari.

2412 Difficilis sollem habet locum in Montibus secundi generis, pro quibus non existunt. Respond. Pasqual. Montem posse exigere quinque pro centum, que tenetur solvere ipsi deponentibus pecuniam, qui licet possunt tale lucrum reportare ex pecunia apud Montem depositis. Pasqual. in de. mor. dec. 183. & 186. & in q. mor. cent. 3. a pag. 1. ad 14. D. Ant. Bonac. & alii apud ipsum. Ratio est, quia ex una parte potest Mons exigere à mutuariis id, quod ob eorum commodum solvere tenetur, ut servetur indemnitas, quoniam non debet ob eorum commodum pati dampnum: debet autem solvere quinque pro centum ipsi deponentibus, nam illi suas pecunias non deponunt ad mutuandum, nisi allicentur lucro; aliquo peccatum publicum bonum indigentem populorum subveniande, & enormes usuras, praefertim Hebraeorum, excludendi: qui est finis erectionis Montis.

2413 Ex alia parte, lucrum quinque pro centum ex pecunia supra Montem Pietatis depositum est justum. Quia Paulus III. per Bullam incipit Charitatis opera, editam 10. Juli 2349. concedi deponentibus pecunias supra Montem Pietatis Ferriatensem: Quod possint ab aliquo conscientie scrupulo percipere quinque pro singulis centenariis, etiam si alias pecunia sine ullo lucro est orio permanensa, & non fructificatura. Imo narrat Pontifex, id etiam concessum suum à Sede Apostolica Montibus Bononiens, & Mutinensi.

2414 Quantum ad titulum iustitia prefati lucri, tres assignat Pasqual. citat. 1. Est obligatio, quam deponens in se suscipit ad mutuandum, que est pretio estimabilis: v. n. 2401. Nec officit, quod in depositione nulla fieri expressa mentio hujus obligationis, quia deponens implicite intendit finem Montis, qui est se expone mutuarium, ob quem finem ut provideat de mutuis, offerat lucrum deponentibus, quod virtualiter non est aliud, quam obligare illos, ut mutuent. 2. Est finis publica utilitas, in concursu autem juris privati cum publica utilitate, cedit jus privatum, quae est jus mutuarii de non solvendo aliquid ultra fortē. 3. Est ratio supremi dominii, quae Princeps supra mutuariorum

bonis

9. RATIONE MONTIS PIETATIS.

2406 M ons Pietatis, est summa aliqua pecunie, vel iustici, &c. in communis posita, definiata ad mutuandum indigentibus, capitali salvo. Tres habet conditions. 1. Ut mutuum det ad centum tempus. 2. Ut mutuarii det pignora custodienda apud administratores, que, mutuariis praefixa tempore non solventibus, venduntur, retenta à Monte. 3. Ut mutuarii pro tanta pecunia mutuate, & tem-

poris

Examen Ecclesiast.

bonis certam pensionem in remuneracionem assignat, pecuniam apud Montem ad Mutuandum deponentibus, ne potest benemeritis communitari, & inde Principi,

Addit tamen Pasqualis, cetera, hujusmodi Montis eratione facti debere auctoritate Summi Pontificis, tam ob scandalum usque vitandum, quam quia in dubius quoad mores ad ipsum spectat circumstantias cognoscere. Ac proinde non posse personam privatum Montem erigere, & inde lucrari, lictum namque est cuiuslibet ex munio se servare indemnum, at non inde lucrari, nisi aliquis iustus titulus ad eis distinctus a mutuo. Ita sequitur Pasqualis.

2413 Dicit addo, Montes in pluribus Italiae locis esse mixtos, in quantum summa, que mutatur, est confarata non solum ex pecunia depositis, sed etiam ex vestigialibus, aut aliis publicis redditibus; & nunc dici potest pecuniam deponentes lucrum quinque per centum reportare ratione census realis super vestigialibus, aut redditibus publicis fundati.

COROLLARIA DE L BENE

Par. 2. dub. 259. de Inquisit.

2416 Ex his sequitur, quod etiam persona privata possit hujusmodi Montem instituere, tamen pecuniam illam sub onere aliquis census acepit, & a mutuariis exigere quantum opus fuerit, ut se indemne præstaret, etiam si 8. vel 10. in centum ab illis exigeret; dum enim hoc totum in ilorum communio agit, potest exigere quantum opus est, ut se indemne præstaret. Quod autem hoc rotum in communio illorum agat, patet: quia non solvunt, nisi 8. vel 10. in centum, cum alioquin insurari solvent 3., & fortasse plus.

Non obstat, quod eo plus mutuarii Monti solvant, quo diutius fortem retinens: qui par est, ut plus ad onera Montis contribuant, qui diutius illis commodis fruuntur, quorum pignora diutius custodiuntur.

Neque obstat secundum, quod qui dant pignora minus molestia, ut ceteram; vel quid aliud aureum, tantumdem solvant, quantum qui dant pignora morem, & leviori, ut vestes, quia debuit certa quedam, & qualis ratio respectu omnium confitui, nam cum ob variis circumstantias non potest ubique seruari, sufficit generatio determinari aliquid, quod maxime videtur accedere ad iustum.

Sequitur secundum, quod procurandum sit, ut passim per loca hujusmodi Montes eligantur, quia ex ipsis multiplex utilitas Republica provenit.

Primum, impeditus peccatum usque Deo & hominibus maxime detestabilis. *Et malius in omnius inveniatur.*

Secundum, pecunia remanens in patria cum aliis exportetur: solent enim usurarii esse exteri, qui patram mutant, & facti diversi ad illam redeunt.

Tertio, cives divites habent locum, ubi securi & fructuosè possunt pecuniam suam collocare, emendo scilicet census super Montes fundatos.

Quarto, pauperes in omni eventu ad sua negotia possunt statim habere pecuniam numeratam cum modico interesse, solvendo 5. 6. 7. 8. 9. vel 10. in centum, cum aliquoquin usurarii multo plus solvere cogenerentur.

Quinto, venditis pignoribus, restituunt quod fortem, & determina superat, cum usurarii totum prestitum pignoris, etiam multo plures valeant, sibi restinantur.

P E T E S.

2417 *P* Anormi muliercula quedam vulgo dicitur *Impognatrix*, *o Mezzane*, pro suis laboribus ad deferenda pignora apud Montem, & mutuorum a Monte ad mutuarium, accipere solent decem grana pro uncia. Quaritur, enīcō domino possint mutuare de propriis, & sibi restinere grana decem pro uncia, que alias mutuarius expendit pro Monte? Ceterum est, non posse tenere omnia grana decem, quia revera cum labores (ut suppono) non adiungit, nec aliis iustus titulus, palliarent usuram, lucrum ex motivo recipiendo. Tolent. lib. 5. t. 29. At si recipient minus, quam decem grana pro uncia, videtur, quod possit: quia tunc utiliter gerunt rem domini, quia alias expendit decem; atque praefatiorum non invitus, sed libens; adeoque recipere non vi mutui, sed vi voluntatis domini.

Dico tamen non posse: quia pignus apud mulierculam non esset ita in securum, sicut apud Montem, adē, que ratione hujus periculi dominus presumitur rationabiliter invitus.

10. RATIONE SOCIETATIS CUM TRIBUS
CONTRACTIBUS.

2418 *C* Ontractus societas, est convenio plurimorum contribuentium aliquid ad commune lucrum. Per hanc, intelligunt pecunia, res fructuaria, aut animalia, panni, &c. labor, & industria: ita ut unus, vel plures ponant pecuniam; alius, vel alii labore, & industria, vel singuli ponant pecuniam, & industria.

2419 Tres conditiones requirit societas, ut sit licita.

1. Ut fundetur in negotiatione licita. 2. Ut servetur aequalitas inter socios; scilicet, quod expensis, etiam pro infirmitate, à socio ob negotia societatis contracta, dama sim gravi culpa socii facta, & lucrum sint communis; ita ut negotiatione completa, deducatur expensis, & damnis sine levi culpa socii factis, & seclusa forte, nempe pecunia domino, restituenda, lucrum, quod remanet, dividatur pro rata inter socios, ut sicut se habet sortis ad fortem, ita lucrum ad lucrum; potest enim contingere, quod plus valeat industria, & labor, quam pecunia, preferent quando socii, qui ponunt laborem, sunt plures. 3. Ut pecunia sit periculis ponens: ita ut si perire casu cum levissima culpa socii, ponenti pereat; quia per contractum societas non transfert dominium, sicut in mortuo; sed solum usus fructiferus pecunia in ordine ad communem negotiationem, & lucrum, taliter quod socii non possint pecuniam in societate expositam extrahere ad proprios usus. Ex quo sit, quod si tradas pecuniam mercatori, ut exponat ad cambia, mercaturas, &c. hoc tamē pacto, ut periculum pecunia sit mercatori, sed lucrum dividatur; contractus erit usurarius, quia non societas, sed mutui. Hec est natura puri contractus societatis.

2420 In societate, tamen fieri potest, ut quis suam fortem servet indemnum, & insuper certum lucrum percipiat, si ad contractum societatis adjungantur alii duo contractus, affectuationis fortis, & affectuationis lucris sperati. *Affectuarius*, est contractus, quo quis aliena rei periculum in se suscipit. Hoc premisso: vide num. 2421.

2421 Declaratur, & suppono, te deditis Paulo trecentum auctos contractu societatis ad negotiationem, tamquam pecuniam esse equalis valoris cum industria Pauli.

Primum, impedire peccatum usque Deo & hominibus maxime detestabile. *Et malius in omnius inveniatur.*

Secundum, pecunia remanens in patria cum aliis exportetur: solent enim usurarii esse exteri, qui patram mutant, & facti diversi ad illam redeunt.

Tertio, cives divites habent locum, ubi securi & fructuosè possunt pecuniam suam collocare, emendo scilicet census super Montes fundatos.

Quarto, pauperes in omni eventu ad sua negotia possunt statim habere pecuniam numeratam cum modico interesse, solvendo 5. 6. 7. 8. 9. vel 10. in centum,

cum aliquoquin usurarii multo plus solvere cogenerentur.

Quinto, venditis pignoribus, restituunt quod fortem, & determina superat, cum usurarii totum prestitum pignoris, etiam multo plures valeant, sibi restinantur.

P E T E S.

2423 *P* Erns bona fide celebravit contractum usurarium; an possit exigere lucrum quatenus finitum

De VII. Præcepto Decalogi. Cap. II.

165

*I*gitur adiutor, alium contrarium licitum cum comedat, vel cum alio celebatur?

Responde. Posse lucrum tantum exigere, quantum per contractum licitum lucratuerit: quia ex una parte talis mutuans, cum procedat bona fide, presumitur velle lucrum sine usura, & contahere omni meliori modo, quo potest; adēque cum revera adsit iustus titulus, quatenus potuisse iustum contractum, mette, &c. celebrare, censeat implicitè illum voluisse, etiam si nil cogite de justo titulo, & contractu illo: ex communione, quando actus uno modo non valeret, & altero valeret, censemur factus eo modo, quo valet. Ex alia parte, id est ex parte mutuarii censensus in dando lucrum: id est habetur censensus ex parte utriusque contractus sufficiens ad iustum contractum.

2424 Non potest autem lucrum exigere, si mala fide de contractum usurarium celebravit; quia licet ignorat alium contractum iustum quoniam potuisse in te, celebans contractum, quem usurarium sciebat, jam ex presē contrarie voluit usurario contractu.

De usura agunt Scot. in 4. difl. 15. qu. 2. litt. N. & T. Maistrus in Theol. moral. disp. 5. qu. 2. Joan. la Crux, pag. 171. Tambur. tom. 2. lib. 9. tral. 1. tom. 1. lib. 8. tral. 3. cap. 8. Butemb. lib. 3. tral. 5. cap. 3. Bonac. tom. 2. pag. 617. Cardenes disp. 23. & 25. Cleatius cap. 79. Mendo ver. Ujura.

C E N S U S

2425 *E*s ius percipiendi pensionem aliquam annam, vel menstruum ex re alterius usili, & frumentaria, super qua fundatur. Qui censum vendit, dicitur *Censuaris*; qui censum emit, & exigit, dicitur *Censualista*.

2426 Dividitur in reservativum, & confignativum. Reservativus, est quo quis transfert rem suam in alteram, quod dominum direxit, & usile, servata fidei pensione annua super eadem re. Ut cum quis dat alteri suum premium cum onere, ut ibi certam pensionem annuan solvat. Liquet in Beneficiis Ecclesiasticis, que concedi solent annua pensione reservata.

2427 Confignativus, de quo in presenti est firmo, & Pontifices loquuntur: Est quo quis alteri vendit ius percipiendi annam pensionem super rebus suis frumentis immobilibus, aut mobilibus, vel supra persona sua, manente integro domino tam directo quam utili, apud venditorem.

2428 Hinc dividitur in reale, personalem, & mixtum. Reales est, qui fundatur super re frumentaria, ut domo, praedia, &c. Personalis est, qui fundatur in ipsa persona, que se ad pensionem obligat, non ut persona, sed ut frumentaria est, quatenus suo labore & industria est utilis, & potest aliquod acquirere, unde penfido duci possit. Mixtus est, qui immediate super re, & persona fundatur; ita ut, si res pereat, maneat obligata persona ad censum solvendum; ad differentiam census realis, in quo pereunt, re, perit etiam census.

2429 Item census alias est redimibilis, alias irredimibilis, & denique census realis, alias perpetuus, alias temporaneus; & hic alias vitalitus, scilicet durante vita, alias ad tot determinatos annos, decem, v. gr. viginti, &c.

2430 Ad censum iure naturae requiruntur mutuo contractum censensus, & iustum premium, attinet conditione rei, in qua census fundatur, quantitate pensionis, & temporis, ad quod emitur, & alii circumstantias, ex quibus judicio prudenti censetur, aut decrescat valor juris ad pensionem: v. num. 2423.

2431 Jure autem Canonico, praefit S. Pii V. in Bulla: Cum onus Apofolica, anno 1569. plures conditio-

nates requiruntur, quarum precipua, sine quibus contractus etiam in foro conscientiae est irritus, sunt:

2432 Prima, & principalius, ut census non fundetur, nisi super re immobili, & frumentaria: hujusmodi sunt domus, praedia, vestigalia, & alii redditus fundati supra Civitatem, oppidum, pacua, pescationes; item officia perpetua frumentaria: haec, inquam, habentur pro immobilibus, adeoque super illis potest constitui census. Hinc prohibitus est census personalis, aut supra animalia, quia sunt mobilia; persona namque hominis est mobilis, de quo Job 7. dicitur *Venit est vita mea*.

2433 2. Ut pereunte sine culpa censuari re in to-

Examen Ecclesiastici.

tum, aut in partem, ita ut non producat fructus sufficientes, nisi ad partem pensionis, census etiam in totum, aut in partem perteat. Quod spectat ad naturam contractus census: v. n. 2425.

2434 3. Ut non fiat pactum restringens libertatem censuarii ad alienandam rem, nec pactum aliquid solvendi censualista pro facultate vendendi, quam sibi servaverint, neque ratione laudem.

2435 *Laudemus*, est certum pretium à novo emphyteuta solvendum in recognitionem dominii proprietas, quod habet dominus directus fundi; solvitur (ubi talis consuetudo adest) in alienatione voluntaria, v. gr. venditione rei ad emphyteusum concessa ab emphyteuta facta. Pretium laudemus ex jure est quinquagesima pars rei, ex conseruandine solet esse triginta pars, aut decima, juxta varia regiones; unde attendi debet consuetudo. Non solvitur in alienatione necessaria, ut quando in re emphyteutica succedit heres. Quando Pater aliud non habens, cum dat in donum filii, quando res emphyteutica reddit a primi emphyteutam, nec quando plures, qui cum habent inter se dividunt. In alienatione autem census non est solvens laudemus. Census enim ab emphyteusi differit, quia in emphyteusus resedit apud dominum solum dominum directum, ac proprietatis, & transferit dominium, seu usufructuarium; in censu vero residet apud dominum utrumque dominium, & solum transfrerit in censualistam pars juris ad fructus, nempe ad certam pensionem exigendam ex dominio utilis ipsius domini: v. n. 2379.

2436 Censuarius autem rem vendere volens, monere debet censualistam, si rem ipse emere vellet comedere pretio, quia est præferendum; quo recusat, potest liberè alieri vendere, cum onere ejusdem census solvendi; sed teneat ex natura census curare, ut venditio fiat per re, à cum quis dat alteri suum premium cum onere, ut ibi certam pensionem annuan solvat. Liquet in Beneficiis Ecclesiasticis, que concedi solent annua pensione reservata.

2437 4. Ut census sit redimibilis ex parte censuarii, irreducibilis vero ex parte censualista. Potest censuarius pensionem redimere codem reddito pretio capitali, monendo censualistam ante duos mensis; at censualista non potest invito censuarii reperire pretium capitale.

De censu utrinque redimibili, an sit licitus in foro conscientiae, fusé agit Verricelli tr. 3. à q. 12. ad 14.

2438 5. Ut pensiones solvenda, aut decusa non solute, non possint ponи in sortem, sicut pretium capitale; in ut ex nulla causa temporis, v. gr. &c. possit augeri censu femei constitutis.

2439 6. Ut non fiat pactum, ut censuarius, non solvendo censum, teneatur solvere lucrum censans, expensas, interesse, aut ut res cadat in communissum. Per hoc autem prohibetur pacta, & poena, que apponi solet in aliis contractibus; at non prohibetur, quia emptor possit a venditore exigere fiducijs, & pignora tam pro pensione, quam pro evictione, videlicet pro peticulo, quod subit emptor, ne ob aliquod jus alterius evincatur, hoc est, auferatur ab ipso jus ad fructus predii, quod emerat; nam iure naturae quilibet habet jus ad rem suam, quanta potest fecisse, tractandam: v. n. 2460.

2440 Ceterum Nicolaus V. in Confit. incip. *Solicitor Pastoralis*, edita die 30. Septembris 1452. concedit Regno Siciliae, ut in creatione census apponi possint quaecumque pacta; hinc apponitur pactum, ut in causa negatis solutionis census, vendatur predium ad discutendum; & inde sit adjudicatio, de qua plura, & fusè egredi, omnino recolenda, in tom. 2. à n. 138.

2441 Quantum ad conditiones à S. Pio V. requisitas in creatione census, Tambur. tom. 2. l. 9. tr. 2. de censibus, ait, Bullam S. Pii solum obligare in terris Summi Pontificis, & ubi fuerit fortè promulgata, & recepta; minime in Gallia, Germania, Belgio, & in Regno Siciliae, ubi non fuit promulgata, nec usum receptum. Insperatus probitionem fundari in presumptione fraudis, & usura, adeoque, si ha revera non fiat, contractum in foro conscientiae esse licitum, si cetera adiungit; Judices vero in foro fori judicant debere secundum ius Pontificium.

Unde concludit, censum personalem esse licitum, & justum, quia equivalent censui reali: Nam (at ille) contractus hic est empirio fructuum, seu lucri, quod homo

L 3 sua

sua opera acquirere potest: sicut ergo omnes concedimus, censum realium esse licitum, quia per illum emittit ius ad percipientes fructus agri, domus, piscinae, &c. ita concedere debemus, esse licitum, emere ius ad fructus, quos homo sua arte, & opera facere potest. Hac ratione licet petrona venditus, aut locatur, ut liquefatur, servis, & famulis. Fusé Verricelli num. 2437. cit.

P R O P R I U M J U D I C I U M,

Argo limmio. E T P R A X I S, vol. suuq

idem uniuersitatis universitatis

*2442 U*tautum censum personalis, praeceps jure Pon-

tificio, si jure nature natura, attendi debet in paxi,

an persona, à qua emittit censum, si revera fructifera,

& sufficiens ad sustinenda onera census.

Audio namque (si est verum, quod quaquam multe-

res mihi reculerunt). Confessor quoddam indiferen-

tiam viduis censum personalem concedere, & re ex-

amina repeti: cas pecuniam ad censem date mulier-

cultis, pauperibus, quartum, labor & industria vix est

sufficiens ad miserabilem sustentandam propriam vitam,

quam ad sustinenda onera census.

Contractum censum expostum, etiam jure Pontificio

seculo, esse jure nature inustum, illicium, & pallia-

tam ultur, clare ostendit. Census realis fundatus su-

per re immobili non fructifera, aut sit fructifera, insuf-

ficiente tamen ad sustinenda onera illius census, vel

qua reperitur gravata aliis censibus, vel ex alio capite,

est injunctus, illicium, & irritus jure nature; igitur à for-

tiori tali erit censum personalis fundatus super persona

non fructifera, seu insufficiente ad sustinenda onera cen-

sus; et maximè, cum dicatur equivalente censi realis

hinc si rem attente consideres, mecum reperies, talem

viduam, etiam solo jure nature inspecto, lucrum reporta-

re, non ex vi veri census, sed veri mutui; non ex

jure alterius ad fructus, quos emittit, sed ex pecunia,

quam illi tradidit, & sic usuram, sicut census facie,

palliate. Dic queso, quod ius ad fructus illa emit, aut

quos fructus sperat ex sterili: v. n. 2433.

En in praxi hodierna ultam ritè à Sunnus Ponti-

ficibus, precessim à S. Pio V. in censi personali

presumptam, & Pontificis prohibitions justitiam.

Non deficient probis Confessoris ex jam censentis,

capita, quibus possunt facilimè viduas, aliaque ho-

nellas mulieres absque futore periculo juvare.

QUANTITAS PENSIONIS

IN CENSU

Exemplum. tom. 2. pag. 110.

2443 Constatuit artem circumstantiis: de n. 2430.

C Solet esse quinque, septem, aut octo pro

centum, juxta varia locorum confuetudines, que sunt

attendenda. Nicolaus V. cit. in num. 1440. concessit

Regno Siciliae, ut eis posset decem pro centum, seu

unum pro decem, at non plus.

2444 Philipus vero II. pro Regno Siciliae restrinxit ta-

xam ad quinque pro centum cum clausula irritante, ut

in tom. 2. Pragm. Reg. Sic. tit. 46. pragm. 3. de censib.

Ordinario e commando: che da qua innanzi non si possa in

detto Regno di Sicilia imponere, confisurare, non fondare

di nuovo rendita nessuna di saggingazioni; o censi redi-

mibili, ne ricavare a meno prezzo di ventimilia il mi-

gliaro, che è il beneficio di cinque per cento e che li con-

tratti dà rendite, o censi, che d'altra maniera si faran-

no, siano nulli, e di nissun valore. E effecto; e non si

possa per virtù di quelli dimandare, ne riscopare in gi-

dicio, né fuera, più che à detta ragione, e rispetto.

At in Regno Siciliae obseruantur plures census fun-

dati, & subjugationes fieri, ac permitti ad septem pro

centum: v. tom. 2. num. 149.

2445 In censi temporali potest exigiri major quantitas,

quam in perpetuo; quia ius perpetuum ad fructus tei,

cum pariat majores fructus, quam temporancum, est

majoris pretii & valoris; & idem carius emittit illo.

Maiorius in Theol. moral. disp. 5. quæst. 3. num. 95.

Joan. la Crux, pag. 184. Bonac. tom. 1. pag. 641.

Tamb. tom. 2. lib. 9. tract. 2. Bufemb. lib. 3. tract. 5.

exp. 3. dub. 9. Clericatus cap. 93. Mendo.

C A M B I U M

2446 Et commutatio pecunia pro pecunia. Commu-

tatio pecunia, pro redicitur Emptio. Com-

sunt

mutatio rei pro aliis diversis rationis, v.g. frumenti pro oleo, dicitur propriè Permutatio. Commutatio ve-

rit pecunia pro pecunia, Cambium. Qui dat ad cam-

bium, ut lucetur, dicitur Campfor. Qui recipit ad

cambium, & dat lucum, Campfarus.

2447 Cambium est duplex, reale: Quo pecunia rea-

liter cum alijs pecunia commutatur. Et lucum, de quo

infra. Reale, est duplex, minorum, seu manuale; &

locale, seu per litteras.

2448 Cambium minutum est: Quo pecunia minor

presenti cum majori presenti commutatur, vel è conver-

so; ut cum commutatur moneta argentea cum aurea,

patris & currentis cum extera & non currente, nova cum

veteri. Et lucum, si sit reale; imò est necessarium Rei

publice; homines enim sepe indigent commutare pecu-

niam magnam cum minuta pro usu commodo ad res

vulgaras ac necessarias emendas: & sepe indigent com-

mutare minutam cum magna pro majori facilitate ad

eam recipere.

Hinc potest ex cambio licet recipi moderatum lu-

crum, tam à campario publico ex officio, quam à

privato, ob laborem, & obsequium, quod praefat ad

cambiandum, ad pecuniam numerandam, ad querend

as, & tenendas pecunias diversi generis ad commo-

ditatem communis patatas, &c.

Minus tamen exigere debet privatus, quam publicus,

quia pro hoc currunt plures alii tituli, praesertim, quia

hic est obligatio Reipublice ad mutuandum, & inde non

valet, ut poset, suas pecunias ad negotiationem applicare.

Uterque debet minus exigere, quam ex cambio locali;

quia in minuto non habetur transportatio virtu-

alis pecunie, sed pura commutatio manualis.

2449 Cambium locale, seu per litteras est, quo com-

mutatur pecunia presens cum absentia; vel est, quo Cam-

for dat his pecuniam Campfarus, ut eam recipiat alibi

cum certo lucro: vel quia Campfarus dat his pecuniam

Campfor, ut eam recipiat alibi cum lucro Campfaris.

Exemplum utriusque: 1. Petrus indigena pecunia Pan-

ormi, cum petit à Campfor Panormi, ut ipse Cam-

for illam per suos correspondentes recipiat Romæ, ubi

Campfarus habet. 2. Campfarus Panormi existens indi-

gena pecunia Romæ, suam pecuniam signifat Cam-

for Panormi, ut eam à Campfor correspondentibus

recipiat Romæ. Utrumque cambium fit ad petitionem,

& in gratiam, ac commodum Campfaris.

Potest inde à Campfor licet exigiri justum lucrum,

juxta estimationem experti, & consuetudinem: in qua

re magis experti sunt ipsi Campfori. In cambio locali

plures habent juti tituli pro lucro, nimis labor,

& expense in delendo telonium & famulos ad cam-

biam paratos, in conservandis correspondentibus in

locis, aut nundinis; asservatio pecunia Campfaris,

que si transportari deberet, Campfarus expensas pat-

ret, atque pericula; item transportatio virtualis pecu-

nia: que sit per litteras, & correspondentes de uno in

alium locum in commodum Campfaris pertinenti.

Campfor autem privatus, debet minus lucrum exige-

re, quam publicus, ob minores titulos. Uterque debet

minus recipere, quam in transportatione reali. De-

mine uterque debet magis, vel minus lucrum reporta-

re, attenta majori, vel minori distantia locorum.

Potest tamen ultra lucrum cambii, plus exigere juxta

valorem materie monetae, si pecunia Campfaris sit ma-

ioris valoris intrinseci, quam moneta Campfaris; & è

converto compensare tenuit, & remittere aquivalens,

si moneta Campfaris sit maioris valoris intrinseci.

2450 Quando uterque cambiarius reportat ex cambio

equalis commodum, is, qui preventur ab altero potest

ab illo lucrum cambii recipere: v. gr. Ego ego pecunia

hic Panormi, sed habeo Romæ; tu habes Panormi, sed

eges ea Romæ: si tu me preventas, potendo à me cam-

biam Romæ, possum à te pecuniam ad cambium recipere,

& lucrum cambii reportare; quia verè fube onus

in tua gratiam prelio estimabile, & liberò te onere,

periculis, & expensis transmittendi pecuniam, quod non

est minus pretio estimabile, quam si pecunia non indi-

geret. Ita ferè Bonac. tom. 3. disp. 3. quæst. 5. puni-

tic. num. 25. de cambii.

2451 Cambium siccum est, quando singulit solutio

tienda alibi, sed revera sit in eodem loco. Exemplum.

Campfor dat Campfarus Panormi centum aureos à Cam-

forio solvendos Romæ, fuit littera Romam, sed vel

fuit littera Romæ.

De VII. Precepto Decalogi. Cap. II.

167

funt facta, vel non mituntur, vel si mituntur, nihil

operantur, eo quod Campfarus non habet actu, aut

proximè pecuniam Romæ; totum id fecit Campfor; hinc

veniente tempore solutionis faciendo, Campfarus solvit

Campfarus Panormi cambium cum lucro: nempe cen-

sum, & quinque aureos. Dicitur cambium siccum, hoc

est, nullum habens humorum, quatenus catet iusto ti-

culo fructificandi: sed est murum palliatum, & usura;

quoniam lucrum reportatur ex pecunia presenti tradita

cum pecunia presenti, & dilatione temporis. Idem con-

tingit, si Campfar recipiat ad cambium Panorm

2469 Licitè possunt minoris emi pecunia anticipata credita, sive marina, sive immatura, si sine pericula, linguis, dubia, aut difficultis exactionis, & quidem minoris, pro qualitate periculi, dubii, &c. estimatione prudenti. Nec obstat, quod empti facili sit crediti recuperatio, ob amicitiam, quam v. gr. habet cum Principe: quia amicitia Principis non debet illi nocere: unde lucrum cedit utrū industria.

2470 Difficultas est, si credita sint secura, ac faciliter, & nullus adit titulus lucris cestans, danni, expensarum, &c. Affirmat Tambur, posse licet minoris emi, quia minus valet ius rei, quam res. Eadem ratione subdit, posse ipsum debitorem anticipare pecunia minoris extinguere suum debitum immaturum.

Dico, non licere, sed esse usuram, quia implicè mutuatur pecunia minor pro exigenda majori; mutuantur decem pro exigendis, v. gr. quindecim futuri pro sola temporis dilatatione. Tum quia pecunia numerata non est pretiosior numerantia: v. n. 2392.

2471 Multo magis non licet debitori minoris extinguere sua debita marina, quia tenetur ex iustitia ea statim & completere solvere. Item ipse debitor non potest minoris extinguere debita, ex hoc capite: quod sint difficultas, si ipse est difficultas causa: alioquin reportaret lucrum ex culpa, & ex impedimento, quod ipse tenetur tollere.

2472 Denique non potest qui vendere creditum, quod certo sit non esse solvendum, quia nullus est pretius, & estimatio intrinseca.

2473 Petrus: An rei extraordinariæ bonitatis immixtæ possit aliquid, ita ut fiat equalis ceteris vendi possit, & vendi pretio taxato? Non est difficultas de mixtione materie conaturali, qualis in frumento est mixtio aliquorum sennum, quia in area cum frumento nati solent: ut in aliis locis est mixtio aque vino, que fieri solet, quando vinum sit, & que ad vini perfectionem requiriunt; sed de mixtione materie peregrina, quia sit ex industria.

2474 Absolutè affirmant licet Bonac. tom. 2. dis. 3. contr. q. 2. part. 6. n. 17. & Aldekin cum aliis, assertentes, licetum esse generosa vino aquam, & elegra trifolio hordeum miscere, & pretio taxato vendi, aut campani, si mixtio sit cum canella, sine immixtio excusso, sed ita, ut triticum sit aquale trifolio, & vintum vino, quod solet in foro vendi: quod Bonacina limitat de vino, quod venditor ad minimum minime si in magna quantitate, quia illud brevi consumitur, hoc diu retinetur, adeoque aqua mixtua, sic acerum.

Ratio affirmacionis est: quia nullum inde damnum,

nec injuria interficit emitori, cum non tenetur illi tradere res majoris perfectionis, quam ab aliis passim venduntur. Et sicut venditor potest jutum pretium ab emitore extorquere; ita patres in casu: nam solum teneat merces tradere equivalentes pretio.

2475 Tambur. tom. 2. lib. 9. n. 5. mixtione concedit frumento electo, negat mixtione aquae vino generoso, quia in frumento mixtio ordi, lolii, &c. potest discerni, & inde segregari ab emente, & utente. Non sic aqua in vino: quod proinde, licet evadat aequalis roboris vino communis, evadit tamen decoloris virtus: nam est minus utilis ad plura medicamina, & plures efficiunt, ad quos homines vino purum si solent. Addit, hujusmodi miscentes aquam vino rigorose puniri. Concedit autem Tambur, vino generoso posse aliud vinum debile, sed purum, miscere, ut sic sit aquale communis vino.

2476 Prima opinio affirmativa non est confundenda;

quia attenta venditorum cupiditate, aperit viam ad furtam. Tum quia generositas vini compensatur multitudine emptorum.

2477 Panormi taxari solent quolibet anno mense Novembri duo pretia legitima, unum majus pro vino de vicis Panormi, vulgo dicto di Padani; aliud minus pro vino aliorum locorum, vulgo dicto di Fachini: & jude, quia vinum de vicis Panormi est majoris valoris intrinseci, tam quoad generositat, tam quoad famatatem, exterisque conditiones. Non sic est vinum, quod à posterioribus venditoribus vendi solet, quia illud definiunt ex Sala Parthenica, & aliis vicis extra Panormum, vinum longè deterioris conditionis generantibus. Hinc sit, quod licet pretium pro posteriori vino taxatum finians, non possint venditores sine culpa mortali, & onere restitutionis, illud vendere aqua mixtum.

EXPENDUNTUR CASUS PRACTICI

CONTRACTUS EMISSIONIS AD METAM.

2478 In Sicilia frequens est, quod quis anticipata pecunia, v. gr. mense Januarii frumentum mense Julii signandum emit, pretio, quo valebit juxta metam suo tempore à publico magistratu communis: post collectionem prudenter statuendam, ea lege, ut qui supplet debet, supplet. His contractus est licitus, quia est vera emptionis. Usurarius est, si tu pecuniam, v. gr. massario dedisses, non titulo emptionis, sed titulo mutui, seu praestiti, cum onere, ut massarius tenetur tempore missis eam solvere in frumento: quis mutuum pecunia exposcit, ut solvatur pecunia, & tu obligasti ad frumentum: licet ex definitione mutui: n. 2375.

Massarius est, qui est suis segregatis fructus, v. gr. frumentum, vinum, &c. collecturus expectat.

MASSARIUS

2479 Hymis tempore indiget pecunia ad colendos agros, ideo anticipato vendit merces suo tempore colligendas, & eodem tempore configundandas.

QUÆRES I

2480 An mercator in Sicilia licet emere posse a massario frumentum pretio anticipato, & determinato, independente a meta?

R Esp. posse, si nulla sit fraus; quia est verus contractus emptionis, & venditionis, de cuius substantia non est, quod adiut pretium solvatur, & quod actus res configuratur; sed quod emperor sit obligatus determinato tempore solvere, & venditor determinato tempore res configundare. Nec obstat, quia est publicus ad oppositum, quia est edita ob presumptum fiduciam, & usurarium; unde non obligat pro foro interno, sed exterior. Potest igitur mercator tempore hys determinato pretio emere frumentum colligendum, & signandum tempore astatis. Idem dicit de aliis fructibus. Diana part. 3. tract. 5. resol. 12. 5. Tamb.

2481 Triplicem pretium exigitur potest. 1. Quod currit tunc, quando sit contractus. 2. Quod currit tunc, quando sit collectio, & configatio. 3. Tale, quod ab ipsius contrahentibus nunc, quando sit contractus, determinatur, independenter ab eo, quod currit nunc, aut currit tunc.

2482 Primum pretium in casu frumenti, & similium, non est in mente revocandum, cum sit in evidens datum emporis; tempore namque hyemis, quando sit contractus, frumentum solet carius emi, quia tempore astatis, quando sit collectio; adeoque non potest presumi, quod mercator velit à massario frumentum emere carius, quia valeret tempore traditionis.

Dixi, in casu frumenti, & similium; quia in casu rei, quia est plus valitura tempore traditionis, determinate pretium, quod currit, quando sit contractus, est usura; quia justum pretium est illud, quod res valeret tempore traditionis, unde si equum valitum post annum centum & decem, emas centum, quantum valet, quando sit contractus; idem est, ac si nunc des centum, receperis post annum centum & decem ratione temporis, & anticipate solutionis; quod est usura. Si vero adit lucrum cessans, dannum emergens, vel periculum non habendi rememptam, aut sincaram, &c. tunc utique poterit aliquid proportionatum ultra accipi.

Premum ergo pretium in rebus, que plus valent tempore traditionis, est injussum, nisi adit lucrum cessans, &c. in rebus vero, que plus valent tempore contractus, quam traditionis, ut in casu frumenti, & similium, non est prudenter presumendum.

2483 Secundum pretium est justum, quia justum pretium est illud, quo res valent tempore traditionis.

2484 Tertium pretium independente à lucro cessante, & periculis, est justum, si determinetur pretium illud, quo frumentum, aut res tempore configundonis probabilitate creditur valitura. Imo quando probabilitas futuri pretii non potest haberi, constitui potest determinatum

natum pretium, non ad meram ementis voluntatem, sed alterius experti arbitrio; tunc namque pat est in emente & vendente periculum, ut ludus fortunæ.

2485 Potest mercator præter contractum licet accipere à massario pignus, quia quilibet habet ius negotiandi circa rem suam majori cautione, quia potest.

2486 Augmentum, quod frumentum facere solet in horrore à die collectionis usque ad diem traditionis, in contractu preficium, est massarii, postea vero mercatoris; quia dominum adiut transfiert per traditionem rei; unde mercator sit frumenti dominus, quando ipsi frumentum traditur, esto meta sit postea. In Sicilia frumentum prescii sole configundandum est mense Augusti, metu vero imponi solet postea mense Octobris post diem D. Francisci; in pliebus vero locis imponi solet post diem 15. Augusti.

QUÆRES V.

2487 Mercator mense Decembri dat pecuniam massario, cum pacto, ut mense Augus. confignat tantum frumentum ratiocinandum uno anno minus pretio justo mense Augus. currente, aut per metam taxando. An contractus sit licitus?

R Espond. Esse usurarium, & mutuum palliatum, nisi adit lucrum cessans, periculum, aut alias iustus titulus ex recentis, quia mercator reportat lucrum certum ex pecunia anticipato tradita; tum quia empio extra limites iusti pretii est injusta. Licitus est, si sit ipso frumento confignandum mense Augusti, præcio tunc insim.

QUÆRES VI.

AN CONTRACTUS A GODERE,

2488 Quo Petrus dat tibi pecuniam, v. gr. centum aureos, ut vero das illi dominum, cum pacto, ut quisque frumentum dat, donec tu redas pecuniam; possit licetari per contractum venditionis & pacto retrovenditionis, quatenus videlicet tu vendas dominum Petro centum aureos, cum pacto, ut possidem annos Petru codem præcio tibi revendas dominum?

V Idetur, quod sic; quia in contractu emphyteutico ut potes dare dominum Petro, & percipere annum centum, & tamen dat mense Januarii venditum, & inde maius pretium?

V Idetur, quod non; quia iustum pretium est, quod currit, quando res vendit res configundatur.

R Esp. Liceret, si vere frumentum etiam conservatur, & vendituras mense Maji, & in gratiam Massarii id scientis, vendas mense Januarii; ratio est, quia vero cessat lucrum. 1. Quia illud mercator erat vendituras mense Maji, quando pretium erat futurum maius. 2. Quia frumentum intra tempus crevisset in horrore mercatoris; unde incrementum deducit expensis, potest peti solvendum. Hinc pater solutio ad rationem in oppositum, quia frumentum mense Januarii venditum, & confignat, non est purum frumentum mense Januarii, sed frumentum Januarii conservandum, & vendendum mense Maji; unde Mense Januarii valet pretio mensis Maji. Si vero non eras conservatus, ultimam committis, quia lucrum reportas ex dilatatione temporis.

2489 Ex variis autem pretiis in variis diebus mensis Maji, non licet mercator exigere supremum, sed illud, quod currit majori parte Mensis Maji, quia illud cestat; nam eo pretio erat probabiliter vendituras, quod communiter currit. Quod si currit pretium legitimum, tunc illud solum exigere potes, quod taxatur, non vulgariter. At si tanta sit pretium varietas, ut designari non possit pretium majoris partis mensis, non potes petere supremum, quia non es certus ex supremo pretio vendituras, nec debes infunni, quia forte potuisse majori vendere, debes igitur petere medium, quia sic attendit uter emerit, & vendit res.

C Contractus sic efformatur: Dat mulier una alteri tarenos septem, quod est verum pretium, quo à mercatoribus vendi solet ulna sartageta; ipsa tamen mulier ultimam unam sartageta, quae tarenos septem valet, vendit tarenos duodecim, ea lege, ut mulier altera, quae emere dicitur, vendit res solvat grana duo qualibet die, utque ad extinctionem tarenorum duodecim; & ita per tempus quartu mensum, quod ad complendam solutionem requiritur, venditrix luerum reportat tarenorum quinque. Ita similiter de contractu, ad uso di riti.

R Potest tamen fieri conventio, & pactum de certo pretio, quod prudenter tunc currit, illud mense Januarii determinando; quia si nulla sit fraus, par est utriusque pecuniam; unde hujusmodi venditioni & emptioni accedit ratio iusti ludi: ut in num. 2484.

QUÆRES IV.

2490 Ad possit mercator tempore biennis dare frumentum cum pacto, ut solvatur pretio currente tempore astatis, si tunc plus valebit, quam nunc, & si valebit minus solvatur pretio currenti nunc.

R Esp. Esse usurarium contractum, quia non est pars utriusque conditio; potest autem absolute vendere

luci